

Корнієцька К. С. Підготовка вчителя до формування лінгвосоціокультурної компетентності в учнів початкової школи засобами літературних творів // Андрагогічний вісник. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І.Франка, 2019. Вип. 10. 170 с. С. 109-116 URL http://library.zu.edu.ua/andragogichnyi_visnyk.html

УДК 378.7

Корнієцька К. С.,
магістрант
(Житомирський державний університет імені І. Франка)
kristina_korniecka@ukr.net
ORCID: 0000-0002-0518-9207

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ

У статті розглянуто лінгвосоціокультурну компетентність у методичному аспекті. З'ясовано ступінь розробленості проблеми підготовки вчителів до формування у школярів даного виду компетентності у вітчизняній та зарубіжній літературі. Обґрунтовано необхідність підготовки педагогічних працівників до формування лінгвосоціокультурної компетентності в учнів початкової школи. Доведено, що літературні твори є джерелом для її розвитку. Розглянуто компоненти лінгвосоціокультурної компетентності, етапи її формування у молодших школярів, вправи, які сприятимуть її розвитку при вивченні літературних творів.

Ключові слова: лінгвосоціокультурна компетентність, соціолінгвістична компетенція, соціокультурна компетенція, соціальна компетенція, міжкультурна комунікація, літературні твори.

В статье рассмотрена лингвосоциокультурная компетентность в методическом аспекте. Выявлена степень разработанности проблемы подготовки учителей к формированию у школьников данного вида компетентности в отечественной и зарубежной литературе. Обоснована необходимость подготовки педагогов к формированию лингвосоциокультурной компетентности у младших школьников. Подтверждено, что литературные произведения являются источником для ее развития. Рассмотрены компоненты лингвосоциокультурной компетентности, этапы ее формирования у младших школьников, упражнения, способствующие ее развитию при изучении литературных произведений.

Ключевые слова: лингвосоциокультурного компетентность, социолингвистическая компетенция, социокультурная компетенция,

социальная компетенция, межкультурная коммуникация, литературные произведения.

The article deals with linguosociocultural competence in the methodical aspect and elucidates the degree of elaboration of the problem of preparing teachers for the formation of these types of competencies in primary school pupils in the national and foreign literature. The necessity of training of pedagogical workers for formation of linguosociocultural competence in primary school pupils is substantiated. It is proved that literary works are the source for its formation. The components of linguosociocultural competence, stages of its formation in junior pupils, and exercises that will contribute to its formation in the study of literary works are considered.

Key words: *linguosociocultural competence, sociolinguistic competence, sociocultural competence, social competence, intercultural communication, literary works.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Модернізація початкової освіти, упровадження Державного стандарту початкової освіти у контексті Концепції «Нової української школи», нових програм для загальноосвітніх навчальних закладів (1-4 класи) зумовлюють потребу в оновленні освітнього змісту, структури, форм і методів навчання. Сучасна лінгвістика приділяє значну увагу вивченню питань, які пов'язані із відображенням національної культури та історії у певній мові, адже роль мови у накопиченні культурних здобутків є значною. У ній відображені усі сторони життя народу – географічне положення, клімат, побут, моральні норми та цінності. Мова відображає національний характер і створює унікальну картину світу для людей, що використовують її як засіб спілкування, оскільки вона зберігає культурні цінності та надбання народу в лексиці, граматиці, фольклорі, літературних творах та ін. Саме тому не випадково однією із цілей навчання іноземної мови у загальноосвітньому навчальному закладі є формування вчителем лінгвосоціокультурної компетентності школярів.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Проблемою дослідження лінгвосоціокультурної компетентності займалося багато вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме М. Нацюк, І. Бронетко, Л. Городецька, В. Сисоєв, К. Антипова, О. Вознюк, І. Бім, Р. Гуревич, С. Ніколаєва, В. Сафонова, В. Маслова, А. Гордєєва, С. Тер-Мінасова, Н. Бориско та інші. Вагому роль відіграють роботи В. Сафонові і В. Фурманові, які присвячені дослідженню глобальних та загальних питань міжкультурної комунікації, а також культурно-мовної прагматики у теорії та практиці викладання іноземної мови. Проте відсутні досліджень, які пов'язані із підготовкою вчителя до формування окресленого виду компетентності в учнів початкової школи.

Мета статті: проаналізувати підготовку вчителя до формування основ лінгвосоціокультурної компетентності в учнів початкової школи засобами літературних творів.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відповідно до навчальної програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів України основним завданням сучасних учителів є формування комунікативної компетентності учнів [5]. Для того, щоб активно брати участь у діалозі культур, для повного розуміння іноземної мови, її носіїв та їх намірів, надзвичайно важливо мати добре розвинену лінгвосоціокультурну компетентність, яка означає здатність і готовність особистості до іншомовного міжкультурного спілкування [1; 27].

Метою розвитку вчителем зазначеної компетентності є формування правильної та доречної у різних ситуаціях мовленнєвої поведінки учня в умовах міжкультурної комунікації. Педагогічні працівники мають усвідомити те, що школяр має володіти не лише високим рівнем мови (фонетичної, лексичної, граматичної) та мовлення (говоріння, аудіювання, читання, письма), а й мати достатню базу соціокультурних знань, уміти розумітися на іншомовних реаліях, порівнювати їх та зіставляти із власною культурою, уміти аналізувати та критично мислити, віднаходити зв'язки між явищами [3;12].

С. Ю. Ніколаєва наголошує, що лінгвосоціокультурна компетентність включає в себе три компоненти:

- 1) соціолінгвістичну компетенцію;
- 2) соціокультурну компетенцію;
- 3) соціальну компетенцію [3;13].

У процесі навчання вчитель урахує й формує соціолінгвістичний досвід учнів, оскільки мова відображає особливості життя людей, що нею спілкуються, їх цінності, звичаї, традиції та інші культурні особливості.

Перш за все, варто відзначити, що розвиток учителем соціолінгвістичної компетенції школярів сприяє створенню мотивації до самостійного вивчення мови, допомагає свідомо засвоювати матеріал, розвиває критичне мислення, здатність порівнювати, аналізувати та робити висновки. На думку С. Ю. Ніколаєвої, *соціолінгвістична компетенція* – це здатність правильно обирати мовні форми, користуватися ними та адаптувати відповідно до контексту, здатність усвідомлювати зв'язки між мовою та явищами суспільного життя [3; 14].

С. Ю. Ніколаєва зауважує, що *соціокультурна компетенція* – це сукупність знань про правила і соціальні норми поведінки носіїв мови, що вивчається, їх традиції, історію, культуру, соціальну систему країни, її устрій [4; 235]. У процесі вивчення іноземної мови педагог знайомить учнів з новою культурою, тому надзвичайно важливою є здатність зрозуміти ті чи інші особливості її розвитку, урахувати правила поведінки, норми етикету, певні стереотипи при спілкуванні з носіями мови. Слід відзначити, що соціокультурна компетенція формується як певні фонові знання, обізнаність

учнів щодо різних явищ суспільно-культурного життя, певних загальноприйнятих норм, моделей поведінки, що визначають стиль побуту тощо. Наприклад, до особливостей стилю повсякденного життя англійців належить чаювання о п'ятій годині вечора.

На основі аналізу навчальної програми з іноземної мови для загальноосвітніх навчальних закладів, зазначимо, що головна мета навчання іноземної мови у початковій школі полягає у формуванні вчителем у школярів комунікативної компетенції, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом, узгодженим з віковими можливостями молодших школярів [5; 2]. Зміст навчання іноземної мови учнів початкової школи створюється на ідеях оволодіння нею міжкультурної парадигми, що передбачає взаємопов'язане засвоєння мови і культури [5; 4].

У свою чергу, С. Ю. Ніколаєва розглядає *соціальну компетенцію* як безпосередню здатність та готовність до комунікації з іншими людьми, уміння орієнтуватися у соціальній ситуації та керувати нею. Дана компетенція передбачає готовність та бажання співпрацювати та взаємодіяти зі співрозмовником, упевненість в собі, уміння вирішувати певні проблеми, які можуть виникнути в процесі спілкування, здатність поставити себе на місце іншого [3; 15].

Варто зауважити, що при підготовці до формування лінгвосоціокультурної компетентності учнів початкової школи вчителю слід ураховувати всі вище зазначені компоненти. Адже, нехтуючи хоча б одним із цих компонентів, повноцінного розвитку досліджуваного феномена у школярів не буде досягнуто.

Одноголосної думки стосовно етапів формування лінгвосоціокультурної компетентності у методичних джерелах немає. Ми підтримуємо ідею, що зазначена компетентність формується комплексно та інтегровано, оскільки вона є складовою іншомовної комунікативної компетентності, а отже, кожної мовленнєвої і мовної компетентності [2; 434]. Це означає, що досліджувана компетентність формується педагогом інтегровано з компетентністю у читанні, яка тлумачиться як «здатність читати автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту в умовах опосередкованого спілкування» [2; 370]. Згідно з Державним стандартом метою навчання читання літературних творів є формування читацької компетентності, ознайомлення учнів із дитячою літературою як мистецтвом слова, у результаті чого відбувається мовленнєвий розвиток. Учитель має враховувати той факт, що тексти для читання є надійним джерелом для отримання учнями країнознавчих, культурологічних і соціальних знань.

У методичних джерелах виокремлюються дотекстовий, текстовий, післятекстовий етапи читання [2; 383], відповідно до вищезазначених тверджень можемо вважати, що етапи читання літературного твору можуть бути й етапами формування лінгвосоціокультурної компетентності. Отже, формування зазначеного феномена під час читання літературних творів учитель має здійснювати впродовж трьох етапів: дотекстового, текстового,

післятекстового. Особливу роль варто приділяти дотекстовому та текстовому етапам роботи.

На дотекстовому етапі, окрім ознайомлення школярів із предметом і ситуацією спілкування, усунення змістових та лексичних труднощів, на нашу думку, необхідно порівнювати зміст та проблеми, які висвітлюються в тексті з аналогічним змістом та проблемами рідної мови, здійснювати аналіз шляхів їх розв'язання в обох мовах. На даному етапі вчитель має створити образ іншомовної дійсності за допомогою фонових знань, здійснити підготовку до опосередкованого міжкультурного спілкування. Тобто процес формування лінгвосоціокультурної компетентності розпочинається вже на цьому етапі та продовжується під час читання та слухання текстів.

На текстовому етапі перед учнями можна поставити завдання прочитати або ж прослухати текст з метою виокремлення конкретної соціокультурної інформації. Після чого обов'язково потрібно обговорити та проаналізувати зазначений матеріал для успішного розуміння іншої культури. При цьому можна застосовувати допоміжні засоби унаочнення та відеоматеріали, які допоможуть школярам краще зрозуміти культурно-специфічні правила та норми.

Процес читання літературного твору завершується післятекстовим етапом, під час якого контролюється розуміння тексту, аналізується зміст прочитаного і здійснюється смислова переробка інформації тексту [4;283]. Післятекстовий етап спрямований на формування вмінь самостійно використовувати здобутий лінгвосоціокультурний матеріал у продуктивних вправах. Наприклад, Characterize Mother's day in England (4 клас). Для розвитку в учнів лінгвосоціокультурної компетенції на рівні, визначеною програмою, необхідна активна мовна практика.

Розглянемо реалізацію окремих етапів формування лінгвосоціокультурної компетентності на прикладі казки «Little Red Riding Hood» під час вивчення теми : «My Family» у 2 класі:

I stage – Pre-reading

1. Do you like fairy tales?

I like fairy tales very much. My favourite fairy tale is Cinderella. And yours?
What is your favourite fairy tale?

2. Work on tongue twister.

Teacher: Look at the screen, listen and repeat: Little Mike can ride a bike.

3. Look at the pictures and name the characters of different fairy tales.

4.

a) Cinderella

b) Vinny the Pooh

c) Little Red Riding Hood

d) Puss in Boots

II stage – Reading

Teacher: We'll meet some new words while reading the story. Let's learn these words. Look and repeat: awood, awoodcutter, abasket, acake, tosee, tohear, tosmell, toshout.

Teacher: Now, please let's read a fairy-tale «Little Red Riding Hood» in roles.

Narrator: Once upon a time, there was a little girl who lived in a village near the forest. Whenever she went out, the little girl wore a red riding cloak, so everyone in the village called her Little Red Riding Hood.

Teacher: Look at the pictures of the two houses and find the differences between them. Try to guess what house is typical of Ukrainians and what – of Englishmen. Say why?

Narrator: One morning, Little Red Riding Hood asked her mother if she could go to visit her grandmother as it had been awhile since they'd seen each other.

Teacher: Look at Little Red Riding Hood's grandmother. Do you have a grandmother? When does you visit your grandmother?

III stage – Post-reading

Teacher: Let's say what you have in common with Little Red Riding Hood?

Fairy tales and its characters, whatever country they belong to, teach us to be kind, to love each other people, to be good, friendly to everybody.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Отже, підсумовуючи вищевикладені положення можна стверджувати про вагомую роль методичного аспекту у підготовці вчителя до формування лінгвосоціокультурної компетентності в учнів початкової школи, зокрема, засобами літературних творів. Педагогу слід урахувувати, що на кожному з етапів формування дослідженого феномена під час читання літературних творів відбувається, у свою чергу, формування соціокультурних, соціолінгвістичних, соціальних знань, навичок, умінь та особлива роль відводиться психологічному компоненту ставлення школярів до інших культур. Перспективи дослідження цієї проблеми полягають у створенні методичного забезпечення професійної діяльності учителів початкових класів щодо формування зазначеної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Література

1. Бронетко И. А. Формирование лингвосоциокультурной компетенции учеников на уроках английского языка / И. А. Бронетко //ScienceandEducationaNewDimension. PedagogyandPsychology. – 2014. – Issue: 19 (9). – С. 26-29.

2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, пед. і лінгвіст. ун-тів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.

3. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11-17.

4. Панова Л. С. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.

5. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з англійської мови. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>